



KYRKAN VISAR VÄGEN

EN UTSTÄLLNING OM
LANDVETTERS KYRKA FÖRR OCH NU

LANDVETTERS HEMBYGDSFÖRENING
24 SEPTEMBER 1988

LITE HISTORIA

Skara stift, landets äldsta, grundades av Olof Skötkonung år 1014 och omfattade Väster- och Östergötland, Värmland, Dalsland och vissa delar av Småland.

Anno 1317 dog Brynolf, som då varit biskop i detta stift i fyrtio år. Till stiftet hörde våra församlingar samt Partille, Råda, Kålleröd, Fässberg och Örgryte.

Landvetter och Härryda har dopfuntar från 1250-1280, vilket innebär, att kyrkorna tillkom vid denna tid.

De flesta socknar på landsbygden fick namn efter den gård på vilkens mark den första kyrkan byggdes. Inte långt från "det heliga berget" och nedanför den resta domarringen, byggde man på LANDVITTARYDS GÅRD sin kyrka.

Kyrkan byggdes i öst och västlig riktning, var 31 alnar lång och 14 alnar bred. (Aln= 6 dm.) Långväggen saknade fönster, ty från detta väderstreck ansågs onda makter komma. Läktare fanns ej, och framme i koret, stod ett enkelt altare med ett smyckat träkors som enda prydnad. Dopfunten stod på plats och beundrades alldeles särskilt. Den var huggen i täljsten och var prydd med romanska växtornament. Se vidare dopfunten sidan 4.

De silversaker som kyrkan äger, hade och har samband med nattvardens firande. Vinbägaren nämnes kalk, och silverfatet på vilket brödet (oblat) vilar, kallas patén. Nattvardsbrödet förvaras i en oblatask. I räkenskaperna från 1667, berättas att en Lars guldsmed från Göteborg gjorde om och förgyllde Landvetters kyrkokalk, som alltså fanns före nämnda årtal. I mitten av 1600- talet får Landvetters kyrka ett par klenoder. Altartavlan är från denna tid. Se sidan 4. 1863 startade man byggandet av tornet, vilket var färdigt 1845. 1824 inköptes en orgel.

Källa: Bygd och människor av Gunnar Nilsson 1977

KYRKOGRÅRD

Kyrkan är belägen på östra stranden av sjön Gröen. Den omges av en kyrkogård, som sluttar åt vänster ner mot vattnet. Kyrkogården har vid flera tillfällen utvidgats.

KLOCKSTAPEL

Landvetters kyrka fick sitt torn år 1845. Dessförinnan hade klockorna hängt i en klockstapel. Flera sådana har av handlingarna att döma avlöst varandra.

Den klockstapel som år 1844 ansågs så förfallen att den inte gick att reparera, hade uppförts 1715.

Vid en inventering 1830 registrerades en spånad klockstapel med två klockor.

År 1776 beslutar sockenstämman, att stapeln skall "med tjära och rödfärg överstrykas, samt själva spiran som är med järnbleck överdragen, med oljefärg". För detta ändamål borde en tunna tjära och en fjärding rödfärg inköpas. En vindflöjel från stapeln med året 1816 förvaras ännu i kyrkans tornkammare.

Den klockstapel som tjänat ut 1715, hade uppförts 1681. Denna föregångare hade då stått i några och trettio år.

Ty 1647 beviljades av varje hjonelag till klockstapelns och kyrkportarnas byggning, en mark kopparmynt.

Källa: Västergötlands kyrkor - Landvetters kyrka av Alfa Olsson Pro Caritates Förlag, Göteborg 1949

DOPFUNTEN I LANDVETTERS KYRKA

Material: täljsten. Mått: höjd 96 cm, bredd 73 cm, djup 27 cm.

Dopfunten består av tre delar: cuppa, skaft och fot. På cuppens sidor finns 12 arkader med växtornament i relief.

Dopfunten dateras till 1250-1280 och tillhörde den så kallade STARRKÄRRSSKOLAN.

År 1868 skänkte Starrkärrs församling sin gamla dopfunt till vad som nu kallas Statens Historiska Museum.

Följande dopfuntar ingår i skolan: Lyse, Tegneby, Starrkärr, Härryda, Landvetter, Tostared, Surteby, Horred Älekulla, Angered, Långared, Vallda, Älvsäker, Stråvalla, Asige och Förlanda.

Dessutom finns en funt i Gimsing i Danmark.

DOPET FÖRR I TIDEN

Om barnet föddes hemma, så döptes det i kyrkan. Om barnet föddes på BB, så döptes det också där. Barnadödligheten var stor.

FADDRAR

Faddrar var oftast en man och en kvinna. Det kunde vara moderns syskon som var faddrar.

Dopklänningen ärvdes ofta ifrån syskon eller kusiner. Den kvinnliga faddern hade svart klänning, och mannen bar högtidsdräkt.

Dopet ägde rum innan Gudstjänsten. Dopgästerna satt kvar under Gudstjänsten. När faddrarna gick ut med det nydöpta barnet, visade de upp barnet från församlingen.

Eftersom vägen till kyrkan kunde vara lång, och man fick bära barnet, så lindade man in barnet i en så kallad äkta sjal.

NAMNTAGNING

Första namnet var ofta ett släktnamn. Samma namn fanns i flera generationer. Barnet fick ofta två eller tre namn.

ALTARUPPSATS

Altaruppsatsen är från 1680 och uppbyggd i tre avdelningar. Mittpartiets KORSFÄSTELSEN är målad av JOHAN ROSS 1732. Lagg märke till ben och döds-kalle under korset. Detta är Adams ben- genom en människa kom döden in i världen. Korset blir ett träd- livets träd. Med JESUS kommer livet det eviga livet. Detta kan vi se på övre avdelningens UPPSTÄNDELSEN också av JOHAN ROSS.

På understycket, PEDELLAN, fanns tidigare en inskription Jag hölt mig icke därför att jag något visste ibland Eder utan Jesum Christum och honom såsom korsfästen. Anno 1732.

Denna inskription har ersatts 1986 med: Jag är livets bröd. Joh:6:35.

Landvetters Hembygdsförening

Vid slutet av 1800-talet var altarpuppstatsen övermålad med en ljusbeige färg, och mittavdelningen dominerades av ett krucifix som nu är placerat på norra korväggen. Till altarets textilier räknas: altardukar, antependium, altarkläde, altarbrun och stukor, samt altardyna (underlag för altarböckerna)

KONFIRMATION FÖRR I TIDEN

Man började konfirmationsundervisningen i augusti månad, och läste två gånger i veckan, tre timmar var gång. Undervisningen pågick till april månad.

Konfirmationen ägde rum på torsdag klockan 14.00. Vid konfirmationen bar pojkarna mörk kostym och flickorna hade lång vit klänning. Fram till 1920 hade flickorna svart, kort klänning.

Luthers Lilla Katekes skulle kunnas utantill liksom bibelspråk och psalmverser. Även grundboken skulle kunnas utantill.

Nattvarden firades söndagen efter konfirmationen, med utdelning av Biblar.

NATTVARDSGÅNG

Nattvardsgång tillkännagavs 14 dagar innan. Söndagen innan nattvardsgången, hölls nattvardsförhör. Kantorn tog emot anmälningar till nattvarden. Klädsel vid nattvardsgång var högtidsdräkt med vit skjorta och slips. Damerna hade svart klänning.

LYSNING TILL ÄKTENSKAP

Lysning skulle tillkännages från predikstolen, tre söndagar i rad. Var mannen från en annan församling, lystes det äktenskapsintyg i mannens hemförsamling. Lysningsparet uppvaktades med gåvor. Uppvaktningen ägde rum på andra lysningsdagen i kvinnans föräldrahem, och tredje lysningsdagen i mannens föräldrahem.

Hinder mot äktenskapet skulle anmälas till kvinnans församling.

BRÖLLOP

Vigseln ägde i regel rum vid 2-tiden på eftermiddagen i hemmet. Bjudningskort var tidigare utsända. 40-50 gäster var vanligt, men kunde givetvis variera beroende på hur stor släkt brudparet hade

Bruden hade lång svart klänning med vit slöja. På klänningen fästes sidenblommor och bruden bar myrtenkrona. Brudgummen bar bonjur.

Gästerna bjöds på brudskål, som var vin i glas. Särskilda bröllopskarameller bjöds gästerna också på.

Till middag serverades gästerna smörgås, fisk och kött samt dessert. Man drack öl, sup och konjak. Servitriser som var svartklädda med vitt förkläde, serverade.

Gästerna hade med sig forn (förning i korg) När de lämnade festen skulle de ha forn med sig hem.

Landvetters Hembygdsförening

Efter maten blev det dans. Brudparet fick oftast en bröllopskrokan som gåva. Den bjöd man gästerna på.

Efter dansen, blev det kaffe, frukt och nattmat.

Bröllopsfesten pågick oftast i tre dagar. Äreporten vid ingången med namn på brudparet samt datum, hade bundits av björk eller eklöv.

BEGRAVNING FÖRR I TIDEN

Den anhörige dog hemma, omgiven av sin familj. Någon i familjen åkte till stan och köpte kista och svepning. Prästen kontaktades. Även kyrkvaktmästaren kontaktades om gravöppning och själaringning. Någon anhörig gick till fots och meddelade dödsfallet.

LIKNUM.

Ett likrum gjordes iordning. Oftast i ett uthus. Rummet kläddes med vita lakan och lingonris. Ljus placerades vid kistan. En kvinna från trakten gjorde iordning den döde. Den döde lades i kistan och fick blommor i händerna. Kistan placerades i likrummet där den stod fram till begravningen. Anhöriga vakade vid kistan. Kistan dekorerades med blommor och kransar. Bjudningskort beställdes med datum för jordfästningen. En yngre släkting cyklade runt med bjudningskortet. I regel var det en vecka mellan dödsfall och begravning.

FÖRE BEGRAVNINGEN

Seldonen polerades. Man beställde begravningskarameller hos konditorn. Dom var inslagna i svart och vitt papper och dekorerade med en Kristusbild.

Likvagnen var stationerad i prästgårdens ladugård.

Utanför likrummet dekorerades med granar eller björkar. Hackat granris lades ut ifrån likrummet och en bit ut på vägen.

KLÄDSEL VID BEGRAVNINGEN

Han hade högtidsdräkt med hög hatt. Hon bar svart klänning. Nära anhöriga hade svarta handskar och svart flor. Sex bärare bar kistan från likrummet till likvagnen. Två prestaverare gick före. Gästerna samlades i hemmet. De bjöds på kaffe och skål. Efter jordfästningen serverades middag. Gästerna hade förning med sig. Jordfästningen ägde rum ute vid graven. Om begravningsdagen var på en söndag, hölls jordfästningen före gudstjänsten.

PREDIKSTOL

År 1685 betalades den kände bildhuggaren Marcus Jäger i Göteborg, för en predikstol. Av denna skapelse ser vi inte mycket i dag. Men vi kan ana att de tre figurerna på predikstolens trappskrank är av Jägers hand.

I mitten ser vi Kristus, Salvator mundi, dvs den traditionella framställningen av Kristus som världens frälsare.

Landvetters Hembygdsförening

De andra figurerna är, Johannes med kalken, samt troligen Matteus med bok under armen. Figurerna är i alträ och deras goda skick prisades av konservatorn vid den senaste renoveringen som ägde rum 1986. Predikstolen som vi ser den i dag, är från 1800-talets senare hälft.

TAKMÅLNINGARNA

Den 1 april 1702 grundades Göteborgs Stadz Konst och Måhlare Embete. En betydelsefull sammanslutning. Inte bara för Göteborg utan också för landsbygden. År 1785 blev John Liljedahl mästare i konstnärsskrået.

År 1787 välvdes taket i Landvetters kyrka, som sedan fick sin konstnärliga utsmyckning av John Liljedahl, för 100 riksdaler specie.

Enligt gammal tradition framställs alltid TREENIGHETEN i taket över en kyrkas kor. I Landvetters kyrka ser vi triangeln med inskrivet TETRAGRAM dvs. Gudsnamnet på hebreiska i fyra bokstäver: JHWH.

Molnformation och änglahuvuden omger treenigheten. Övriga taket är målat med grå moln mot blå botten.

Under 1800-talets slut övermålades takmålningarna med blå färg.

År 1931 framtog åter den gamla kyrkomålningen.

1986 i samband med restaureringen, rengjordes taket.

APOSTELMÅLNINGAR

Under läktaren finns 12 apostelmålningar på pannå, och rester av dekormålningar.

Läktarbarriären tillkom på 1652-talet och apostelmålningarna utsmyckade barriären från 1693. Kyrkliga räkenskaper för år 1693 nämner att gaveln på läktaren blev målad. Vid ombyggnad av läktaren 1787 flyttades dessa målningar under läktaren utmed västra väggen och på barriären tillkom nuvarande målningar. Figurmålningarna från 1600-talets slut, är fortfarande i mycket bra skick. De är målade med oljefärger.

Landvetters Hembygdsförening

LANDVETTERS HEMBYGDSFÖRENING I SEPTEMBER 1988

Christina E Börjesson

Kristina Börjesson

Ingvar Häggander

Olof Olausson

Olle Olsson

Royne Tångelin

STORT TACK TILL:

Gustav Bengtsson

Sven-Gustav Nilsson

Karin Ekedahl

Yngve Ekedahl

m.fl.

KÄLLOR:

Berättelser från förr i tiden - Olle Olsson

Bygd och människor av Gunnar Nilsson 1977

Västergötlands Kyrkor av Alfa Olsson 1949

Interiöruppgifter: Ingvar Häggander

Teckning på framsidan: Stefan Börjesson

**FÖR FOTOUTSTÄLLNINGENS MONTAGE OCH UTFORMNING - STORT TACK TILL
ROYNE TÅNGELIN!**